

तीरे वसेद्विष्यं गङ्गातोयं पिबेत् सदा । दीक्षितः सर्वं
यत्प्रेषु सोमपानं दिने दिने । गङ्गातोयाभिसंस्नितां
भिश्चासन्न्याति यो नरः । सर्ववत् कञ्चुकं सुक्ता पापानीह
नरोत्तमः । स्वागापवर्गिकीं सिद्धिं प्राप्नोत्येष न संशयः”
स्कान्दे “गङ्गधूममात्रपानेन अश्वमेधफलं लभेत् । स्व-
च्छन्दः यः पिबेदपस्तस्य सुक्तिः करे स्थिता” पाद्मे
“त्रिभिः सारस्वतं तोयं सप्तभिश्चैव याचनम् । नार्मदं
श्रमिर्मासैर्गङ्गां वर्षेण जीर्यति” अथ वासरूपसेवाप्रक-
रणम् । ब्राह्मे “तपसा ब्रह्मचर्येण यज्ञैस्त्यागेन वा
गतिम् । न तां संलभते जन्तुर्गङ्गां संसेव्य यां लभेत्”
नारदोये “किमष्टाङ्गेन योगेन किं तपोभिः किमध्वरैः ।
वास एव हि गङ्गायां ब्रह्मज्ञानस्य कारणम्” महाभारते
“पूर्वं वयस्यधर्मांश्च कृत्वा पापानि ये नराः । पश्चाद्-
गङ्गां समाश्रित्य तेऽपि यान्ति परां गतिम्” ब्रह्माण्डे
“महापातकिनो ये च सेवन्ते यदि जाङ्गवीम् । पात-
क्योऽपि पञ्चभ्यः का कथाऽन्यस्य पाप्मनः” भविष्ये
“विराजं सप्तराजं वा स्थितिमात्रेण भक्तिः ।
गङ्गातीरे नरो यस्तु नरकं स न पश्यति” । विष्णुप्रकर-
णम् भविष्ये “षट्पिण्डसहस्राणि गङ्गां रक्षन्ति य-
त्नतः । निरासयन्तु भक्तांश्च पापकर्म्मरतांस्तथा । का-
मक्रोधमदोषाहोभादिनिशितैः शरैः । प्रहरन्ति
मनस्तेषां स्थितिं वै नाशयन्ति च” प्रतिपदप्रकरणम्
मातृस्ये “यस्तत्र प्रतिगङ्गाति तीर्थेष्वयतनेषु च ।
हिरण्यं रजतं ताप्तं यज्ञान्यदस्तु किञ्चन । निःफलं
तस्य तत् तीर्थं यावत्तदस्तु चान्नृते । वरं विक्रयणं
मातृवरं विक्रयणं पितुः । अपि गङ्गाजलस्थन्तु न
गङ्गायात् कदाचन” स्मृतिः । “गङ्गाविक्रयणाद्राजन्
विष्णोर्विक्रयणं भवेत् । जनार्दने तु विक्रीते विक्रीतं
स्याज्जगत्त्रयम्” अश्वमेधप्रकरणम् भविष्ये “गङ्गां प्रा-
प्याथ ये सत्याः अङ्गां भक्तिं न कुर्वते । तीर्थान्तरे रतिं
कुर्युस्ते वै निरयगामिणः” । जलकृत्यप्रकरणम् ब्रह्माण्डे
“गङ्गां संश्रित्य यस्तिष्ठेत्तस्याकार्यं न विद्यते । जल-
कृत्यः स वै सुक्ते जीयन्मुक्तो भवेत्तरः” । मृत्युफलप्रकर-
णम् ब्राह्मे “ज्ञानतोऽज्ञानतो वापि कामतोऽकामतोऽपि
वा । गङ्गायान्तु मृतो मर्त्यो मोक्षं स्वर्गञ्च विन्दति”
भविष्ये “जमिकीटपतङ्गाद्या ये मृता जाङ्गवीजले ।
कृत्वाक्षिप्यतिता मृतास्तोऽपि यान्ति परां गतिम्” तथा
“अपि योजनपर्यन्ते गङ्गां कृत्वा तदुं त्यजेत् । वैयस्-

तोऽपि तस्यार्घ्यं दत्त्वा स्वर्गं प्रयच्छति” स्कान्दे “कर्षोदके
तु जाङ्गव्या म्रियतेऽनशनेन यः । स याति न पुन-
र्जन्म ब्रह्मसायुज्यमेव च” अस्थिपक्षेपप्रकरणम् वनपर्वणि
कौर्मे च “यावन्त्यस्थीनि गङ्गायां तिष्ठन्ति पुरुषस्य च ।
तावद्वर्षसहस्राणि ब्रह्मलोके महीयते । यावदस्थि मनु-
ष्यस्य गङ्गायाः स्मृते जलम् । तावद्वर्षसहस्राणि स्वर्ग-
लोके महीयते” ब्रह्माण्डे “गङ्गातोये तु यस्यास्थि नीत्वा
संक्षिप्यते नरैः । तत्कालमादितः कृत्वा स्वर्गे तस्य
भवेत् स्थितिः । गङ्गाटोयेषु यस्यास्थि ज्ञाप्यते पुण्यक-
र्मणः । न तस्य पुनरावृत्तिर्ब्रह्मलोकात् कदाचन” कै-
शादिप्रकरणम् ब्रह्माण्डे “केशलोमनखादीनि येषां
पुंसान्तु वायुना । निक्षिप्यन्ते च गङ्गायां तेषां स्याद्वि-
यति स्थितिः” अथ प्रकीर्णकम् ब्रह्माण्डे “दृष्ट्वा
शतकृतं पापं स्मृत्वा जन्मशतानि च । स्नात्वा जन्म-
सहस्राणि हन्ति गङ्गाकलौ युगे” । गङ्गाद्वारवाराणसी-
प्रयागादिप्रकरणम् मातृस्ये “सर्वत्र सुलभा गङ्गा त्रिषु
स्थानेषु दुर्लभा । गङ्गाद्वारे प्रयागे च गङ्गासागरसङ्गमे”
वनपर्वणि “स्वर्गद्वारेण तत्तुल्यं गङ्गाद्वारं न संशयः ।
तत्राभिषेकं यः कुर्यात् सोऽश्वमेधमवाप्नुयात्” ब्रह्माण्डे
वाराणस्यां विशेषेण गङ्गा नित्यं विद्युत्किदा । अनन्त-
कोटिकलोत्थं पापं पुंसां प्रणाशयेत् । वाराणस्यां वि-
शेषेण सद्यः पापविनाशिनी । गङ्गायान्तु जले मोक्षो
वाराणस्यां जले स्थले । जले स्थले चान्तरीये गङ्गासागर-
सङ्गमे । मोक्षप्रकरणम् स्कान्दे “ब्रह्मादिदेवलोकाणां
सुक्तेषु प्राप्तये नृणाम् । गङ्गा च परमा हेतुः कलि-
काले विशेषतः” ।

गङ्गासाहाय्यं काशीसं विष्णुं प्रति श्रवणेनोक्तम् यथा
“ममैव सा परा मूर्त्तिस्तोयरूपा शिवात्मिका ।
ब्रह्माण्डानामनेकेषामाधारः प्रकृतिः परा । विज्ञ-
विद्यास्वरूपा च विशक्तिः करणात्मिका । आनन्दाऽ-
मृतरूपा च शुद्धधर्मस्वरूपिणी । तामेनां जगतां
धात्रीम्भारयामि स्तुतुमिह । विश्वस्य रक्षणार्थाय पर
ब्रह्मस्वरूपिणीम् । तेषोक्त्ये यानि तीर्थानि पुण्य-
क्षेत्राणि यानि च । सर्वत्र सर्वे ये धर्माः सर्वे यथाः
सदक्षिणाः । तेषां विष्णो ! सर्वाणि श्रुतिः साक्षा
चतुर्भिता । अहञ्च त्वञ्च ब्रह्मच देवतानां गणाश्च ये ।
पुरुषार्थाश्च सर्वे वै शक्तयो विविधाश्च याः । गङ्गायां
सर्वे एवैते स्वरूपेण संस्थिताः । स स्नातः सर्व-